

Przemysław Biegański

O lepszą jakość życia seniorów. Bydgoskie Uniwersytety Trzeciego Wieku (1996-2019)

słowa kluczowe: seniorzy, starzenie się, Uniwersytety Trzeciego Wieku, Bydgoszcz

Polska znalazła się w grupie państw doświadczających zjawiska systematycznego starzenia się populacji. Struktura wieku naszego społeczeństwa w coraz większym stopniu przyjmuje cechy charakterystyczne dla krajów rozwiniętych, zwłaszcza zachodnioeuropejskich. Proces ten postępuje z uwagi na kilka czynników: w szczególności utrzymującego się od lat niskiego poziomu dzietności, niekorzystnego salda migracji ludzi w wieku produkcyjnych (zwłaszcza osób młodych) oraz systematycznie wydłużającego się trwania życia populacji. Rezultaty wspomnianych zjawisk są różnorodne, lecz przejawiają się przede wszystkim zauważalnym w ostatnich latach spowolnieniem rozwoju demograficznego Polski, jak również postępującymi zmianami w strukturze wieku jej ludności. Choć na tle innych państw europejskich ciągle jesteśmy uznawani za kraj stosunkowo młody, to w rzeczywistości już w 1990 r. populacja Polski wkroczyła w stan umownie nazywany przez ONZ zaawansowaną starością demograficzną (udział osób w wieku 65 lat powyżej 10% całej populacji). Od 1950 r. udział seniorów w wieku 60 i więcej lat w całym społeczeństwie zwiększył się w Polsce blisko trzykrotnie, z 8,2% w 1950 r. do 22,7% w 2018 r. Zdecydowanie największe zmiany nastąpiły w ostatnim ćwierćwieczu. Od 1990 r., procentowy udział populacji w wieku 60+ zwiększył się bowiem o ponad połowę. Podobne tendencje demograficzne można było zaobserwować w województwie kujawsko-pomorskim oraz w Bydgoszczy. W 2018 r. udział osób w wieku 60 i więcej lat w regionie kujawsko-pomorskim przekroczył 24,5%, natomiast w Bydgoszczy niemal 29%, w liczbach bezwzględnych było to odpowiednio: 508 tys. i 101 tys. osób¹.

¹ Więcej zob. P. Biegański, *Instytucjonalne ramy regionalnej polityki społecznej na rzecz osób starszych w województwie kujawsko-pomorskim* (niepublikowana rozprawa doktorska), Bydgoszcz 2019; Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.

Z uwagi na wspomniane zjawiska demograficzne jednym z kluczowych zagadnień współczesnej polityki społecznej prowadzonej wobec osób starszych stał się stopień aktywności i styl życia tej grupy ludności oraz ich główne determinanty. Badania w tym zakresie od lat są przedmiotem zainteresowania różnych dziedzin nauki, w tym w szczególności gerontologii społecznej i nauk jej pokrewnych. Termin aktywność jest więc w przypadku osób starszych coraz częściej używany, w dodatku w różnorodnym kontekście. Uogólniając wyniki badań prowadzonych wobec społeczności osób starszych, można zaobserwować, że seniorzy występują jako osoby podejmujące aktywność m.in. w sferze rodzinnej, społecznej, zawodowej, ekonomicznej, politycznej, intelektualnej, kulturalnej, fizycznej oraz edukacyjnej. Bycie aktywnym na starość jest także rozmaicie rozumiane, najczęściej jednak wyróżnia się trzy charakterystyczne ujęcia: pierwsze kładzie nacisk na sprawność ruchową, drugie akcentuje czynności związane z pracą (w tym pracą fizyczną), ostatnie zaś podkreśla istotę kontaktów społecznych oraz działań społecznie użytecznych (także edukacyjnych)².

Współcześnie coraz większą uwagę przywiązuje się do zaangażowania seniorów (ich aktywności) w sferze edukacji. Jeszcze w latach sześćdziesiątych XX w. taki typ działalności przybierał raczej incydentalny charakter. Powszechny model starzenia się związany był przeważnie z lansowaniem tzw. aktywności lekkich i „wolnoczasowych”, m.in. związanych z turystyką, zabawą oraz spędzaniem czasu z rodziną. Seniorzy byli praktycznie wykluczeni z instytucjonalnych form kształcenia, w programach oświatowych występowali zwykle jedynie jako pasywni uczestnicy. Lata osiemdziesiąte i dziewięćdziesiąte przyniosły zasadniczą zmianę takiego podejścia. Uznano, iż gotowość do uczenia się ma większy związek z dotychczasowym trybem życia niż z wiekiem samym w sobie. Zatem ludzie starsi nie tylko mogą się uczyć, ale nawet powinni to robić, gdyż jak się powszechnie uznaje, edukacja może przyczynić się do ich całościowego rozwoju oraz przeciwdziałać zagrożeniom charakterystycznym dla późnej dorosłości. W wielu państwach zaczęto więc rozwijać i upowszechniać ofertę edukacyjną adresowaną do osób starszych³.

Proces ten jest coraz bardziej widoczny także w Polsce, przejawia się m.in. znaczną dynamiką wzrostu liczby Uniwersytetów Trzeciego Wieku – głównych podmiotów umożliwiających edukację przez całe życie – oraz coraz większą liczbą jego słuchaczy. Uniwersytety Trzeciego Wieku (UTW), jako instytucje powołane dla osób w wieku senioralnych, zaczęły także odgrywać ważną rolę w regionie kujawsko-pomorskim i w Bydgoszczy. Z roku na rok powiększa się

² J. Halicki, *Obrazy starości*, Białystok 2010, s. 145.

³ A. Fabiś, J.K. Wawrzyński, A. Chabior, *Ludzka starość*, Kraków 2015, s. 171-174.

zarówno liczba ich słuchaczy, jak i różnorodność form działalności tych instytucji. Ich aktywność należy rozpatrywać już nie tylko przez pryzmat edukacyjny, polegający na organizowaniu zajęć dydaktycznych o zróżnicowanej tematyce, ale też przez szereg innych zarówno uświadomionych, jak i mimowolnych, mniejszych celów. Wśród podstawowych funkcji, które spełniają obecnie UTW, wymienia się m.in.: rozwijanie zainteresowań, umożliwienie wymiany poglądów, integrację, upowszechnianie zdrowego stylu życia, wpływanie na kształtowanie otoczenia społecznego oraz wiele innych. UTW organizują więc nie tylko zajęcia dydaktyczne, lecz także różnorodne działania artystyczne i kulturalne, dyskusje tematyczne, wycieczki, zajęcia ruchowe, pokazy, pogawędki, zajęcia praktyczne oraz wiele innych form spędzania czasu wolnego⁴.

Działalność UTW coraz częściej postrzegana jest także jako istotny czynnik w procesie przeciwdziałania alienacji społecznej, samotności i bierności osób starszych. Podkreśla się, że UTW niwelują poczucie samotności, umożliwiają seniorom interakcję z otoczeniem społecznym, kontakt z drugim człowiekiem oraz poznawanie nowych osób, jak również utrzymywanie wcześniejszych znajomości. Wszystko to stanowi fundament do dalszego rozwoju stosunków interpersonalnych, kształtuje poczucie bycia potrzebnym⁵. Działalność UTW sprzyja więc nie tylko rozwojowi poznawczemu, ale też pełni ważną rolę w wymiarze społecznym, jak twierdzi prof. Roman Ossowski utrzymuje człowieka „w biegu życia” oraz podwyższa jego poczucie psychicznego bezpieczeństwa⁶.

W regionie kujawsko-pomorskim, według danych Ogólnopolskiej Federacji Uniwersytetów Trzeciego Wieku na dzień 1 kwietnia 2017 r., funkcjonowało aż 78 spośród wszystkich 614 Uniwersytetów Trzeciego Wieku istniejących wówczas w Polsce. Ich liczba wzrosła bardzo wyraźnie w szczególności w ostatnich kilku latach. Ponad połowa Uniwersytetów Trzeciego Wieku w regionie to młode placówki, które powstały po 2012 r. Największy przyrost liczby UTW w województwie nastąpił zwłaszcza w latach 2013-2017, kiedy ich liczba zwiększyła się ponad dwukrotnie – z 35 w 2013 r. do 78 w 2017 r. Warto podkreślić, że w 2017 r. pod względem liczby UTW województwo kujawsko-pomorskie zajmowało nawet drugie miejsce w kraju, w niewielkim stopniu ustępując jedynie województwu

⁴ B. Ziębińska, *Uniwersytety Trzeciego Wieku jako instytucje przeciwdziałające marginalizacji osób starszych*, Katowice 2010, s. 193-194.

⁵ Ł. Tomczyk, *Edukacja osób starszych. Seniorzy w przestrzeni nowych mediów*, Warszawa 2015, s. 73-74.

⁶ R. Ossowski, *Uniwersytety Trzeciego Wieku w kreowaniu jakości życia osób w okresie późnej dorosłości*, [w:] „Jesień życia” – medycyna, psychologia, edukacja. Materiały z II Ogólnopolskiej Konferencji Uniwersytetów Trzeciego Wieku w Polsce – perspektywy rozwoju, 20-21 października 2005 r. Bydgoszcz, pod red. R. Ossowskiego, A. Ossowskiej-Zwierzchowskiej, Kraków 2006, s. 23-28.

mazowieckiemu (80 UTW). Rozmieszczenie poszczególnych UTW nie było jednak równomierne w całym regionie. Zdecydowanie wyróżnia się pod względem liczby takich placówek zachodnia i centralna część województwa kujawsko-pomorskiego. W 2017 r. najwięcej UTW istniało w powiatach: bydgoskim – 9 UTW oraz inowrocławskim – 7 UTW, jak również w Bydgoszczy – 8 UTW (zob. rys. 1)⁷.

Najstarszym ośrodkiem uniwersyteckim działającym w formie UTW dla seniorów w regionie, największym pod względem liczby słuchaczy jest Toruński Uniwersytet Trzeciego Wieku (TUTW). Został on założony z inicjatywy lokalnych działaczy społecznych oraz naukowców, którym patronował m.in. Wojewódzki Zespół Opieki Społecznej na czele z zastępcą dyrektora tej jednostki Bogumiłą Szyplińską oraz Uniwersytet Mikołaja Kopernika z jego ówczesnym prorektorem prof. dr. hab. Janem Głuchowskim. Znaczny wpływ na powstanie i następnie rozwój pierwszej takiej placówki na Kujawach i Pomorzu miał także rozwijający się od lat 70. XX w. w Polsce ruch uniwersytetów trzeciego wieku, a w szczególności działalność sekcji UTW przy Polskim Towarzystwie Gerontologicznym, kierowanym przez prof. Halinę Szwarc⁸. Ostatecznie Toruński Uniwersytet Trzeciego Wieku został wpisany do rejestru stowarzyszeń 16 listopada 1988 roku. Jednak za początek jego działalności uznawana jest data pierwszego walnego zebrania członków TUTW, które odbyło się 6 kwietnia 1989 roku. Obecnie TUTW posiada pełną osobowość prawną i jest zarejestrowany w Krajowym Rejestrze Sądowym jako stowarzyszenie, które nie prowadzi działalności gospodarczej. Najstarszy w regionie TUTW funkcjonuje na podstawie statutu, zgodnie z francuskim modelem funkcjonowania UTW, jest ściśle związany z uczelnią wyższą⁹. Od początku swojego istnienia TUTW, na mocy zawartego porozumienia, współpracuje z Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu, a w organizowanych zajęciach duży nacisk kładziony jest na aspekt edukacyjny¹⁰.

Uniwersytety Trzeciego Wieku samodzielnie funkcjonują także w wielu innych miastach i gminach regionu kujawsko-pomorskiego, m.in. w Ciechocinku

⁷ Ogólnopolski Biuletyn UTW „Uniwersytety Trzeciego Wieku” 2017, nr 2 (15), s. 24.

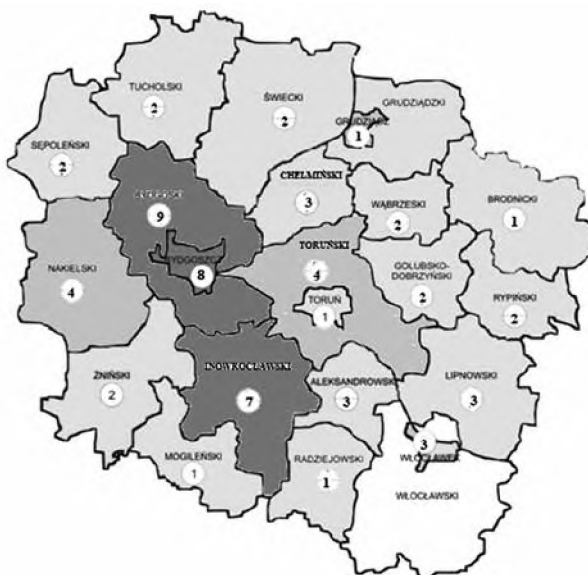
⁸ Profesor Halina Szwarc należy do pionierów polskiej gerontologii, jest autorką wielu prac naukowych. W 1975 r. założyła pierwszy w Polsce UTW, zapoczątkowała także rozwój „Ruchu UTW” w Polsce, którego zadaniem było m.in. koordynowanie oraz popularyzowanie pracy poszczególnych UTW. Zob. K. Bielowska, K. Lewkowicz, *40 lat ruchu Uniwersytetów Trzeciego Wieku w Polsce: 1975-2015*, Warszawa 2014.

⁹ W klasycznym podziale można wyróżnić pięć modeli Uniwersytetów Trzeciego Wieku: francuski, angielski, kanadyjski, południowoamerykański oraz chiński. Podział ten zależy przede wszystkim od tego, w jakiej formie organizacyjnej działają UTW oraz na jaki rodzaj aktywności są ukierunkowane. Zob. A. Goldys, L. Krzyżanowska, M. Stec, L. Ostrowski, *Zoom na UTW. Raport z badania*, Warszawa 2012, s. 80.

¹⁰ Zob. G. Wójcik, B. Czerwińska, *Toruński Uniwersytet Trzeciego Wieku: piętnastolecie (1989-2004)*, Toruń 2008.

od 2011 r. (Stowarzyszenie Uniwersytet dla Aktywnych)¹¹, w Chełmnie od 2009 r. (UTW Chełmno)¹², w Inowrocławiu od 2014 r. (UTW Fundacji Ekspert-Kujawy przy Wyższej Szkole Pedagogicznej w Koninie), w Nakle nad Notecią od 2009 r. (UTW w Nakle nad Notecią), w Rypinie od 2010 r. (UTW Każdego Wieku)¹³, w Tucholi od 2006 r. (UTW przy Wyższej Szkole Zarządzania Środowiskiem w Tucholi), w Żninie od 2007 r. (UTW w Żninie im. Wandy Dobaczewskiej). Większość z wymienionych placówek prowadzi zajęcia dla grupy seniorów powyżej 100 słuchaczy¹⁴. Warto zaznaczyć, że funkcjonowanie wielu placówek UTW w regionie, szczególnie tych

w mniejszych miejscowościach, wynika bezpośrednio z zaangażowania i inicjatywy lokalnych władz samorządowych, które często wspierają UTW lokalowo, organizacyjnie oraz finansowo. Liczne placówki działają zwłaszcza przy samorządowych instytucjach kultury, taka sytuacja ma miejsce m.in. w Barcinie, Mogilnie, Nakle nad Notecią, Rypinie, Świeciu oraz Unisławiu.

Rysunek 1. Uniwersytety Trzeciego Wieku w województwie kujawsko-pomorskim w 2017 r.

Źródło: Opracowanie własne.

Uniwersytety Trzeciego Wieku jako instytucje prosenioralne pod względem liczby takich jednostek w województwie kujawsko-pomorskim cieszą się jednak największą popularnością w Bydgoszczy. Według stanu na 2017 r. funkcjonowało

¹¹ J. Aleksandrowicz, *Po raz siódmy zabrzmi tu pieśń „Gaudeamus igitur”*, „Gazeta Pomorska” 2017, nr 238, s. 16.

¹² Strona internetowa Chełmińskiego Domu Kultury: <http://www.chdk.pl/utwo.html> (dostęp: 10.10.2019).

¹³ E. Sikorska, *Zamiast oglądać brazylijskie telenowele, zaczęli studiować*, „Gazeta Pomorska” 2010, nr 5, s. 6.

¹⁴ *Uczenie się przez całe życie – możliwości nauki dla seniorów. Charakterystyka Uniwersytetów Trzeciego Wieku z Województwa Kujawsko-Pomorskiego*, ROPS, Toruń 2015, s. 27-45.

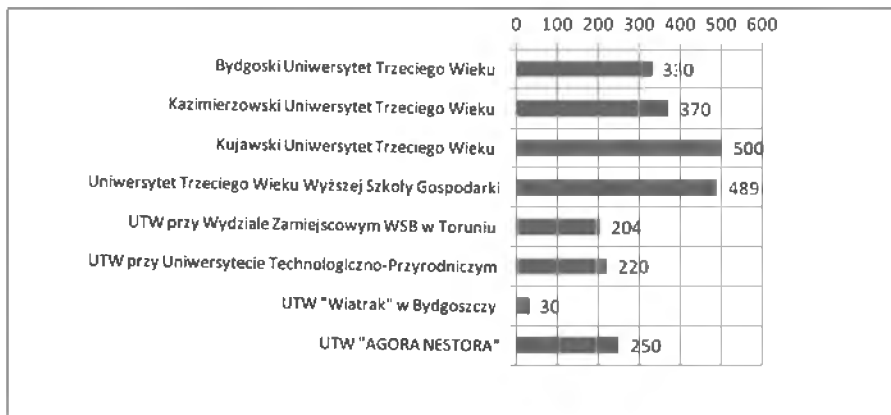

Tabela 1. Uniwersytety Trzeciego Wieku oraz ich słuchacze w Bydgoszczy w 2018 r. Źródło: Opracowanie własne.

w tym mieście łącznie 8 uniwersytetów, były one bardzo zróżnicowane pod względem łącznej liczby słuchaczy (zob. Tabela 1)¹⁵.

Najstarszym i zarazem pierwszym w Bydgoszczy uniwersytetem dla seniorów jest Bydgoski Uniwersytet Trzeciego Wieku (BUTW), który powstał 26 marca 1996 r. Jego organizatorami i założycielami byli głównie wykładowcy reprezentujący poszczególne uczelnie wyższe z Bydgoszczy: prof. Roman Ossowski z ówczesnej Wyższej Szkoły Pedagogicznej (WSP) – pierwszy przewodniczący Rady Programowej, dr Zdzisław Biegański (WSP), prof. Wenancjusz Kurzawa (Akademia Muzyczna), Jolanta Kasprzykowska (Wojewódzki Ośrodek Kultury w Bydgoszczy) oraz Ireneusz Frelichowski – prezes Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Seniorów z siedzibą w Bydgoszczy¹⁶. Znaczny wkład w rozwój placówki miała także Zenobia Frelichowska z ówczesnego Wojewódzkiego Ośrodka Kultury, która przez wiele lat zajmowała się pracami organizacyjnymi. Pierwszy uniwersytet dla seniorów w Bydgoszczy szybko zyskał dużą popularność. O ile w pierwszych wykładach w 1996 r. uczestniczyło jedynie 68 słuchaczy, to w następnych latach ich liczba zwiększała się systematycznie: w 1999 r. do ok. 350 słuchaczy¹⁷, w 2003 r. – 460¹⁸, w 2006 r. – 900¹⁹, a od 2010 r. i w następnych latach

¹⁵ M. Gill, *Seniorzy w Bydgoszczy nie muszą być samotni i smutni*, „Tygodnik Bydgoski” 2017, nr 32, s. 4-5.

¹⁶ *Edukacja dla najstarszych*, „Bydgoski Informator Kulturalny” 1999, nr 11, s. 52-53.

¹⁷ *Z potrzeby edukacji*, „Gazeta Wyborcza Bydgoszcz” 1999, nr 242, s. 4.

¹⁸ R. Ossowski, *Uniwersytet Trzeciego Wieku w Bydgoszczy*, „Kalendarz Bydgoski” 2003, s. 45-46.

¹⁹ A. Lewińska, *Bydgoscy seniorzy chcą być studentami*, „Gazeta Wyborcza Bydgoszcz” 2006, nr 237, s. 1.

łączna liczba słuchaczy przekraczała nawet 1200²⁰. W okresie największej popularności tej placówki jej słuchacze byli dzieleni nawet na kilka grup zajęciowych, a na liście rezerwowych znajdowało się po kilkaset osób²¹. Nie brakowało studentów seniorów pełnych zapału, niektórzy mogli pochwalić się nawet 100-procentową frekwencją na wykładach w trakcie całego roku akademickiego²². Wśród rekordzistów były także osoby, które nie opuściły żadnego wykładu przez sześć lat z rzędu²³. Ze względu na bardzo duże zainteresowanie zajęciami dla seniorów znacznym problemem było więc m.in. zapewnienie odpowiednio dużej sali wykładowej. Z tych powodów wykłady BUTW odbywały się w różnych miejscach, początkowo w lokalach bydgoskiego WSP, potem sali Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego, głównej auli Seminarium Duchownego w Bydgoszczy, a nawet w bydgoskim Multikinie (gdzie zajęcia jednorazowo odbywały się nawet dla 500 osób)²⁴.

Aktualnie (w roku akademickim 2019/2020) funkcję przewodniczącego rady programowej BUTW sprawuje prof. dr hab. n. med. Kornelia Kędziora-Kornatowska. Zajęcia na BUTW prowadzą od lat głównie wykładowcy akademicy z kilku bydgoskich uczelni wyższych, przede wszystkim Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy oraz Collegium Medicum im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy. Tematyka wykładów jest bardzo zróżnicowana, dotyczy różnych dziedzin, m.in. psychologii, historii, kultury, sztuki oraz medycyny. Przy BUTW rozpoczęły działalność również liczne dodatkowe i znane w Bydgoszczy grupy zainteresowań, np. Teatr Różnych Form „Nasza Klasa”, klub seniora „Uniwerrek”, chór kameralny „Belcanto”, Galeria Sztuki Ludowej i Dyskusyjny Klub Filmowy „KADUKU”, którego założycielem był Wiesław Naskręt. W BUTW nieprzerwanie prowadzone są m.in. zajęcia gimnastyczne, plastyczne, lektoraty języków obcych, a także wspólnie z Wojewódzką i Miejską Biblioteką Publiczną w Bydgoszczy zajęcia komputerowe²⁵.

W lutym 2016 r. w wyniku sporu programowego i organizacyjnego, którego podłożem była m.in. wysokość opłat pobieranych od słuchaczy, Bydgoski Uniwersytet Trzeciego Wieku został podzielony na dwa osobne podmioty. Z inicjatywy dyrektora Kujawsko-Pomorskiego Ośrodka Kultury w Bydgoszczy, Ewy Krupy,

²⁰ E. Iwanciw, *Senior biegnie na zajęcia: szkoły wyższe oblegane przez starsze pokolenie bydgoszczan*, „Gazeta Wyborcza Bydgoszcz” 2010, nr 15, s. 2.

²¹ A. Stasiewicz, *Chcą wiosny jesienią*, „Gazeta Pomorska” 2008, nr 204, s. 16.

²² K. Piojda, *Babcia na szóstkę*, „Gazeta Pomorska” 2005, nr 69, s. 15.

²³ J. Papala, *Późna dorosłość: życie może być ciekawe nawet w starszym wieku*, „Ilustrowany Kurier Polski” 2001, nr 228, s. 14.

²⁴ Relacja Ireneusza Frelichowskiego, przewodniczącego Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Seniorów w Bydgoszczy z 5 września 2017 r. oraz 10 października 2019 r.

²⁵ Czasopismo bydgoskiego środowiska seniorów „Bądźmy aktywni” 2012, nr 1, s. 4.

oraz kierownika Pracowni Integracji Międzypokoleniowej, Juliana Waszaka, powstał Kujawski Uniwersytet Trzeciego Wieku. Natomiast BUTW kontynuuje swoją działalność przy Ogólnopolskim Stowarzyszeniu Seniora w Bydgoszczy. Placówka współpracuje w większym zakresie z Collegium Medicum im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy. W ostatnich latach to głównie w budynkach tej uczelni, w auli przy ul. Jagiellońskiej 13-15 (w roku akademickim 2018/2019) oraz bibliotece akademickiej (w roku akademickim 2019/2020), odbywają się zajęcia wykładowe. Po rozłamie liczba słuchaczy BUTW zmniejszyła się do ok. 330 osób. Warto odnotować, że BUTW od zawsze charakteryzował się jednym z niższych w Bydgoszczy czesnych pobieranych od słuchaczy seniorów. W roku akademickim 2019/2020 jest to zaledwie 25 zł za semestr²⁶.

Kujawski UTW funkcjonuje z kolei w strukturach Kujawsko-Pomorskiego Ośrodka Kultury w Bydgoszczy, stanowi jeden z projektów edukacyjnych Pracowni Integracji Międzypokoleniowej skierowanych do osób 50+. Opiekę merytoryczną nad Kujawskim UTW sprawuje Rada Naukowo-Programowa, która w roku akademickim 2019/2020 r. składała się z 10 bydgoskich naukowców: prof. Kornelii Kędziory-Kornatowskiej z Collegium Medicum im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy, dr hab. inż. Jolanty Tomaszewskiej i dr Zofii Stypczyńskiej z Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Bydgoszczy, dr hab. Wojciecha Dyngosza z Akademii Muzycznej im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy, ks. dr. Marcina Puziaka z Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Bydgoskiej im. Błogosławionego Biskupa Michała Kozala oraz grupy wykładowców, profesorów nadzwyczajnych z Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy: dr hab. Adama Sudoła, dr hab. Zdzisława Biegańskiego, dr hab. Macieja Chlewickiego, jaki i obecnego przewodniczącego dr hab. Janusza Sytnika-Czetwertyńskiego. Zajęcia Kujawskiego UTW początkowo odbywały się w bydgoskim „Multikinie”, a następnie zostały przeniesione do siedziby KPCK, do nowo otwartego salonu im. Hoffmana przy placu Kościelickich 6 w Bydgoszczy. Od 2017 r. średnia liczba słuchaczy Kujawskiego UTW przekracza rocznie ok. 500 osób, podzielonych na cztery 120-osobowe grupy wykładowe. W roku akademickim 2019/2020 dla każdej z nich przygotowano w sumie 18 wykładów o zróżnicowanej tematyce²⁷.

Kujawski UTW kontynuuje większość z wcześniejszych zajęć dodatkowych organizowanych przy Bydgoskim UTW, ale też realizuje nowe przedsięwzięcia. Dla słuchaczy zwykle są one bezpłatne lub dostępne za niewielką opłatą pobiera-

²⁶ Relacja Ireneusza Frelichowskiego, przewodniczącego Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Seniorów w Bydgoszczy z 5 września 2017 r. oraz 10 października 2019 r.

²⁷ www.kpck.pl (dostęp: 10.10.2019).

ną głównie za materiały edukacyjne. Ofertę zajęć dodatkowych stanowią m.in.: koło genealogiczne, koło historyczne, zajęcia wokalne, taneczne, teatralne, a także kinowy klub dyskusyjny KAKADU. Dla słuchaczy Kujawskiego UTW dostępne są także wycieczki krajoznawcze organizowane i realizowane przez klub seniora „Koło PTTK nr 18” w Bydgoszczy, jak i liczne zajęcia (cykl wykładów) zaplanowane w ramach tzw. Akademii Sztuk Wszelakich oraz klubu seniora „Złota Jesień”. Wśród inicjatyw dodatkowych, realizowanych w ostatnich latach, wyróżnić można cieszące się znaczną popularnością 3-miesięczne warsztaty komputerowe pn. „Cyfrowy Senior”, które dotyczyły podstaw obsługi komputera, urządzeń elektronicznych, popularnych programów i aplikacji, mediów społecznościowych, jak również zasad bezpiecznego korzystania z Internetu²⁸.

Kujawski UTW oferuje także specjalny program zniżkowy dla seniorów. Dzięki współpracy z innymi instytucjami z Bydgoszczy, m.in. z Filharmonią Pomorską im. Ignacego Jana Paderewskiego w Bydgoszczy, Teatrem Polskim w Bydgoszczy, a także wieloma firmami w wybranych punktach partnerskich słuchacze Kujawskiego UTW, za okazaniem indeksu, otrzymują zniżki oraz specjalne i dodatkowe oferty. Wspomniane korzyści dotyczą m.in. kilku bydgoskich restauracji, kawiarni, szkół językowych, a nawet wybranych biur podróży. Słuchacze Kujawskiego UTW mają również możliwość uczestniczenia w największych, jak i najbardziej znanych w regionie wydarzeniach kulturalnych organizowanych przez Kujawsko-Pomorskie Centrum Kultury, m.in.: Dniu Seniora, Balu Wielopokoleniowym „Początek”, Dniu Kobiet, Światowym Dniu Zdrowia oraz szczególnie znanym Ogólnopolskim Przeglądzie Artystycznym Ruchu Seniorów „ARS”, którego tradycje sięgają lat siedemdziesiątych XX w.

W ramach Kujawskiego UTW funkcjonuje także wiele znanych grup artystycznych, m.in.: zespoły wokalne „Niespodzianka” i „Tercja” oraz Żeński Chór Kameralny „Belcanto”. Szczególną popularność i zarazem renomę zyskał założony w 2007 r. i funkcjonujący także współcześnie Teatr Różnych Form „Nasza Klasa”. Jest to kilkunastoosobowa grupa teatralno-kabaretowa, którą od początku prowadzi artystycznie Teresa Wądzińska – wieloletnia aktorka teatralna, reżyser, a także przez wiele lat dyrektor bydgoskiej estrady Teatru Polskiego. Od samego powstania „Nasza Klasa” – w okresie dziesięciu lat działalności (pierwszy występ odbył się 12 czerwca 2008 r.) i dzięki ponad 23 premierom rozmaitych sztuk teatralnych – zyskała w regionie kujawsko-pomorskim (i nie tylko) znaczną popularność, zdobywając także wiele nagród w ogólnopolskich przeglądach artystycznych, lokalnych konkursach i festiwalach twórczości seniorów. Grupa

²⁸ Relacja Juliana Waszaka, kierownika Pracowni Integracji Międzypokoleniowej przy Kujawsko-Pomorskim Centrum Kultury w Bydgoszczy z 16 października 2017 r.

seniorów, którą organizacyjnie prowadzi Kordian Kaniecki, wypracowała znaczną rozpoznawalność także dzięki dużej aktywności medialnej na łamach lokalnej prasy i telewizji²⁹. Historię „Naszej Klasy” można prześledzić m.in. w bogato ilustrowanej i od lat skrupulatnie prowadzonej „Kronice Teatru Form Różnych NASZA KLASA”, która została spisana przez słuchaczki uniwersytetu: Basię Smoczyńską, Alicję Piątek oraz Danutę Lewandowską³⁰.

Od 27 marca 2007 r. pod patronatem rektora Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy (UKW) oraz Prezydenta Miasta Bydgoszczy funkcjonuje także Kazimierzowski Uniwersytet Trzeciego Wieku (KUTW). Drugi z najstarszych bydgoskich uniwersytetów dla seniorów został powołany na mocy zarządzenia nr 54/2006/2007 Rektora UKW w Bydgoszczy z dnia 17 kwietnia 2007 r. Do jego powstania w znacznym stopniu przyczynił się prof. Roman Ossowski, obecnie honorowy przewodniczący rady naukowo-programowej KUTW. W pierwszych latach Kazimierzowski Uniwersytet Trzeciego Wieku działał w ramach Wydziału Pedagogiki i Psychologii UKW, zajęcia dla grupy około 80 słuchaczy odbywały się w auli przy ul. Staffa 1 w Bydgoszczy³¹. Od 2011 r. stał się samodzielną jednostką ogólnoucześnień oraz uzyskał własny statut³². Głównym celem KUTW jest *upowszechnianie i pogłębianie wiedzy ważnej dla życia w okresie późnej dorosłości, kreowanie pozytywnej aktywności własnej w celu poprawienia jakości życia poprzez udział w wykładach z dziedziny oświaty, kultury, zdrowia, profilaktyki gerontologicznej*. Zajęcia dydaktyczne KUTW odbywają się w auli budynku Copernicanum w Bydgoszczy.

W latach 2008-2018 całkowita liczba słuchaczy KUTW wynosiła między 280 a 350 osób (w 2018 r.). Oprócz średnio ok. 20 wykładów w roku akademickim (tematykę wypracowuje i uzgadnia 11-osobowa Rada Naukowo-Programowa, której od 2018 r. przewodniczy dr Sławomir Łaniecki) KUTW rozbudował także repertuar rozmaitych zajęć dodatkowych. Za ich organizację, ale też rozwijanie innych działań pozadydaktycznych w znacznym stopniu odpowiada

²⁹ Zob. np.: *Nasza klasa*, „Gazeta Pomorska” 2015, nr 29, s. 15; J. Zielazna, *Aktorem można zostać w każdym wieku*, „Gazeta Pomorska” 2015, nr 73, s. 11; *Teatr seniorów Nasza Klasa na podium w Warszawie z Biesiadą Staropolską*, „Gazeta Pomorska” 2016, nr 150, s. 10; J. Zielazna, *Teatr seniorów dla babci i dla dzieci*, „Gazeta Pomorska” 2017, nr 17, s. 5; *Było zdrowo, było też pomysłowo i refleksyjnie*, „Express Bydgoski” 2017, nr 18, s. 32.

³⁰ Relacja Kordiana Kanieckiego, kierownika Teatru Form Różnych „NASZA KLASA”, słuchacza Kujawskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku z dnia 28 października 2019 r.

³¹ *Jesień życia z indeksem: nowy Uniwersytet Trzeciego Wieku w Bydgoszczy*, „Gazeta Pomorska” 2007, nr 80, s. 15.

³² Zarządzenie Nr 27/2010/2011 Rektora Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego z dnia 18 kwietnia 2011 roku w sprawie przekształcenia Kazimierzowskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku w jednostkę ogólnoucześnień.

również prężnie działająca Rada Słuchaczy KUTW, której przewodniczy Bożena Sałacińska. Dzięki aktywności wymienionych podmiotów, słuchacze KUTW mają możliwość rozszerzenia swoich umiejętności, wiedzy oraz zainteresowań przez uczestnictwo w zajęciach dodatkowych w ramach nawet kilkudziesięciu różnorodnych sekcji tematycznych. Bogatą ofertę aktywności oferowanych na Kazimierzowskim Uniwersytecie Trzeciego Wieku tworzą m.in. kursy komputerowe, kursy językowe, zajęcia gimnastyczne, zajęcia taneczne, zajęcia malarskie, kursy samoobrony organizowane w porozumieniu z Komendą Miejską Policji w Bydgoszczy, a nawet treningi pamięci. Ponadto słuchacze mogą przynależeć do sekcji gier towarzyskich (m.in. brydża sportowego), grupy teatralnej, a nawet aktorskiej. Organizowane są liczne wycieczki rowerowe oraz coraz bardziej popularne marsze nordic walking³³. Na KUTW popularna jest także aktywność turystyczna, w tym wyjazdy krajowe i zagraniczne, w ostatnich latach nawet do tak atrakcyjnych i odległych miejsc jak Sankt Petersburg czy Pekin³⁴. Słuchacze mają także okazję uczestniczyć w nietypowych działaniach, m.in. w pokazach mody³⁵, kręceniu etiud³⁶, a nawet nagrań do popularnych seriali telewizyjnych³⁷.

Przy Kazimierzowskim Uniwersytecie Trzeciego Wieku w Bydgoszczy powstało także wiele znanych, senioralnych grup artystycznych: muzycznych, tanecznych, wokalnych, teatralnych, malarskich, rękodzieła artystycznego³⁸. W strukturach tej placówki występuje m.in. Zespół Tańca Dawnego „Kazimierki”, znany z prezentacji tańców z epoki króla Kazimierza Wielkiego. Należący do grupy seniorzy, głównie słuchacze KUTW, podczas rozmaitych miejskich wydarzeń występują w historycznych strojach z epoki średniowiecza, stanowiąc niejednokrotnie atrakcję dla mieszkańców Bydgoszczy, a dla najmłodszych widzów także żywą lekcję historii. Kierownikiem i choreografem Zespołu Tańca Dawnego „Kazimierki” jest Marta Nowaczyk³⁹.

Seniorzy z KUTW rozwijają ponadto swoje pasje muzyczne, uczęszczając na organizowane raz w tygodniu zajęcia wokalne oraz występując w ramach Zespołu Wokalnego A-nutki. Grupa zyskała znaczną popularność dzięki szerokiemu repertuarowi utworów z lat 70. i 80., w tym polskich piosenek biesiadnych, stała się

³³ *Seniorzy ćwiczą tai chi i grają w filmach*, „Express Bydgoski 2015”, nr 232, s. 8.

³⁴ M. Sałaciński, *Do Chin w podróż życia. Seniorzy z Bydgoszczy*, „Gazeta Senior”, 2017, nr 2, s. 27, 29.

³⁵ J. Król, *Senior chce być atrakcyjny*, Dodatek „Miasto Kobiet”, „Express Bydgoski” 2015, nr 302, s. 6-8.

³⁶ D. Witt, *Sukces jak z filmu*, „Express Bydgoski” 2014, nr 162, s. 6.

³⁷ M. Sałaciński, *Gwiazdy ekranu w sądzie*, Express Bydgoski, nr 147, s. 12; *Między pokazem mody a planem filmowym*, „UTW BEZ GRANIC” 2013, nr 3, s. 7.

³⁸ J. Pluta, *Senior w Bydgoszczy ma napięty grafik*, „Gazeta Pomorska” 2017, nr 223, s. 12.

³⁹ http://www.fundacjaoputw.pl/images/pliki/2019/44_lata_ruchu_UTW.pdf (dostęp: 10.10.2019).

nieodzownym elementem licznych muzycznych imprez organizowanych przez placówki senioralne (i nie tylko) w Bydgoszczy. Zespół A-nutki może pochwalić się m.in. występem w Warszawie na Festiwalu Chórów, Kabaretów i Zespołów Seniora. A-nutki organizacyjnie i merytorycznie prowadzi Agata Pufal, w przeszłości były to także Anna Więckowska i Ewa Choduń. Wśród innych znanych grup artystycznych występujących w ramach KUTW warto wymienić także Zespół Miłośników Poezji „Przebiśniegi”, jak również zespoły teatralno-kabaretowe „Teatrzyk” oraz „Trzeci oddech”. Słuchacze KUTW nie są więc tylko biernymi odbiorcami kultury, ale coraz częściej jej twórcami⁴⁰.

Przy KUTW od wielu lat rozwija się działalność w ramach wolontariatu senioralnego, większość słuchaczy nie jest obojętna na los innych ludzi⁴¹. W przeszłości realizowane były m.in. ciekawe projekty w tym zakresie. W latach 2012-2013 z dofinansowaniem Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej ze środków programu Aktywizacji Społecznej Osób Starszych pod auspicjami Fundacji dla Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego realizowano na przykład projekt pn. „Seniorzy KUTW w działaniu”, którego celem była aktywizacja seniorów w działaniu na rzecz społeczności lokalnej we współpracy z różnymi partnerami z tzw. sektora pozarządowego⁴². Podobnym projektem była także „Księgozbiórka” (2013 r.), polegająca na zbieraniu funduszy na zakup książek dla Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego⁴³. Wolontariat na KUTW był w końcu przedmiotem badań naukowych, a projekt pn. „Stworzenie Wolontariatu” otrzymał nawet dofinansowanie Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności⁴⁴. W ramach aktywności wolontariackiej słuchacze KUTW współpracowali m.in. z przedszkolem na Osowej Górze w Bydgoszczy oraz Domem Samotnej Matki w Bydgoszczy. Wrażliwością bydgoscy seniorzy wykazali się również w 2017 r., kiedy udzielono pomocy finansowej oraz osobiście przekazano zebrane środki na wsparcie poszkodowanych w wyniku wichury emerytów z Sośna (powiat sępoleński)⁴⁵.

Warto zaznaczyć, że aktywność KUTW jest bogato dokumentowana, m.in. na stronie internetowej kutw.pl oraz w lokalnych, a nawet krajowych czasopi-

⁴⁰ M. Pieczyńska M., *Trzeci wiek pełen możliwości*, „Express Bydgoski” 2017, nr 223, s. 6.

⁴¹ Zob. P. Grzybowski, N. Woderska, *Wolontariat – czas bezcenny czy czas stracony*, Bydgoszcz 2014.

⁴² Sprawozdanie z działalności uczelni w roku akademickim 2012/2013, <https://bip.ukw.edu.pl> (dostęp: 10.10.2019).

⁴³ B. Kunach, *Seniorzy w działaniu*, [w:] *Seniorzy w działaniu. Słuchacze Kazimierzowskiego Uniwersytetu Trzeciego wieku i działalność wolontaryjna*, pod red. P. Grzybowski, B. Kunach, Bydgoszcz 2013, s. 84-85.

⁴⁴ A. Błachnio, *Wolontariat w Uniwersytetach Trzeciego Wieku*, Bydgoszcz 2008, s. 79-83.

⁴⁵ *Seniorzy z Bydgoszczy pomogli rodzinie z Sośna, która straciła dobytek w czasie sierpniowych nawahnic*, „Gazeta Pomorska”, nr 214, s. 6.

smach⁴⁶. Seniorzy współpracują zwłaszcza z ogólnopolskim czasopismem „Głos Seniora”, na łamach którego przez lata ukazywało się wiele artykułów poświęconych ich inicjatywom⁴⁷. Wyróżnia się także aktywność przewodniczącej i założycielki Rady Słuchaczy KUTW Bożeny Sałacińskiej, współpracującej z mężem Miłozhem Sałacińskim, prowadzącej nowoczesne media przeznaczone dla seniorów, m.in. portal internetowy seniorzybydgoszcz.pl (istniał w latach 2011-2017), a także pierwszą internetową telewizję senioralną „SenioralnaTV”⁴⁸.

Seniorzy z KUTW z sukcesami organizują również rozmaite wydarzenia dla mieszkańców miasta. Najbardziej znanym są organizowane od 2012 r. coroczne obchody imienin króla Kazimierza Wielkiego. Jest to oryginalny happening z występami artystycznymi, który odbywa się przy pomniku tego monarchy w Bydgoszczy. W tak nietypowy sposób seniorzy z KUTW chcą pokazać swoje talenty oraz uczcić pamięć króla, który nadał Bydgoszczy prawa miejskie i jest patronem ich uniwersytetu. Wydarzenie cieszy się dużym zainteresowaniem, a od 2017 r. odbywa się pod patronatem Prezydenta Miasta Bydgoszczy oraz rektora UKW⁴⁹. Wśród ostatnich nietypowych i wyróżniających się inicjatyw warto wspomnieć „Niebiański spacer”, który odbył się w maju 2018 r. Celem tego refleksyjnego marszu było upamiętnienie osób, które już odeszły⁵⁰. W aktualnym roku akademickim 2019/2020 KUTW będzie m.in. organizatorem Wojewódzkiej Olimpiady Wiedzy Obywatelskiej „Senior Obywatel”, która odbędzie się w listopadzie 2019 r. pod patronatem rektora UKW prof. dr. hab. Jacka Woźnego, Senatora RP Andrzeja Kobiaka oraz przewodniczącej Obywatelskiego Parlamentu Seniorów Krystyny Lewkowicz.

W Bydgoszczy funkcjonują także trzy inne placówki w postaci Uniwersytetów Trzeciego Wieku, które rozwinęły swoją działalność przy bydgoskich uczelniach wyższych. Od 2008 r. działa Uniwersytet Każdego Wieku przy Wyższej Szkole

⁴⁶ A. Ptak, *To była podróż moich marzeń*, „Kobieta i Życie” 2017, nr 8, s. 36.

⁴⁷ Zob. M. Sałaciński, *Po zdrowie do Truskawca*, „Głos Seniora” 2018, nr 36, s. 24; B. Sałacińska, *Kazimierzowski Uniwersytet Trzeciego Wieku z Bydgoszczy pomaga poszkodowanym*, „Głos Seniora”, nr 33, 2017, s. 17; B. Sałacińska, *10-lecie Kazimierzowskiego UTW w Bydgoszczy*, „Głos Seniora” 2017, nr 29, s. 15; B. Sałacińska, *Para seniorów Kazimierzowskiego UTW w Bydgoszczy stanęła na ślubnym kobiercu*, „Głos Seniora” 2016, nr 21, s. 6; B. Sałacińska, *Skandynawia w pigułce*, „Głos Seniora” 2016, nr 21, s. 20; B. Sałacińska, *Imieniny patrona UTW w Bydgoszczy*, „Głos Seniora” 2016, nr 20, s. 13; M. Sałaciński, *Integracja ponad granicami*, „Głos Seniora” 2013, nr 6, s. 14-15; M. Sałaciński, *Seniorzy realizują się na uniwerku*, „Głos Seniora” 2013, nr 5, s. 10-11.

⁴⁸ Relacja Bożeny Sałacińskiej, przewodniczącej Rady Słuchaczy Kazimierzowskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Bydgoszczy z 13 lutego 2018 r.

⁴⁹ *Królewskie imieniny, misyjne urodziny*, „Express Bydgoski” 2017, nr 54, s. 32.

⁵⁰ https://bip.ukw.edu.pl/bip/UKW_sprawozdanie_dzial_jedn_ogolouczeln_2008-12.pdf (dostęp: 10.10.2019).

Bankowej w Toruniu, wydział w Bydgoszczy (UKW przy WSB w Toruniu). Zajęcia w formie wykładów odbywają się dwa razy w miesiącu (zwykle w czwartki) w auli Wydziału Finansów i Zarządzania w Bydgoszczy przy ul. Fordońskiej 74. Ciekawostką może być fakt, że ich uczestnikami mogą zostać osoby dorosłe już po 50 roku życia (stąd nazwa Uniwersytet Każdego Wieku) bez względu na wykształcenie czy status społeczno-ekonomiczny. W praktyce zajęcia są więc dostępne nie tylko dla emerytów, ale też osób pracujących, niekoniecznie w wieku senioralnym⁵¹.

W roku akademickim 2019/2020 podobnie jak w poprzednich latach na uczelni zaplanowano w sumie 19 wykładów, ich tematyka była konsultowana z przedstawicielami słuchaczy, tj. Radą Słuchaczy Uniwersytetu Każdego Wieku, której przewodniczącą, niezmiennie od 8 lat, jest Pani Maria Lewandowska. Program zajęć edukacyjnych UKW przy WSB w Toruniu od lat charakteryzuje się znaczną liczbą wykładów o praktycznym charakterze. W roku akademickim 2019/2020 zaplanowano z zakresu bezpieczeństwa finansowego wykład dr. Piotra Majewskiego „Nie wszystko złoto, co się świeci, czyli jak nie dać się oszukać na rynku finansowym” oraz Jakuba Pawlaka „Senior na zakupach – podstawowe prawa konsumenta. Jak nie dać się oszukać”, z zakresu zdrowia psychicznego wykład dr. Wojciecha Gulina „Myślenie pozytywne a jakość życia”, Anny Szalskiej „PESEL to nie choroba – pozytywne aspekty starości” oraz dr. Doroty Ackermann-Szulgit „Zdrowy mózg”, ponadto wykłady tematycznie związane z innymi praktycznymi aspektami życia codziennego osób w wieku senioralnym (np. wykład Beaty Ignasiak „Design dla każdego”). Inauguracja roku akademickiego 2019/2020 odbyła się 10 października 2019 r., wykład pt. „Handel turystyczny w PRL” wygłosił rektor senior WSB w Toruniu prof. Jan Gluchowski.

Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Wyższej Szkole Bankowej w Toruniu wyróżnia się oryginalną formą prezentacji swojej corocznej aktywności. Przed rozpoczęciem każdego roku akademickiego odbywa się bowiem tzw. Dzień Otwarty UKW, podczas którego zainteresowani bydgoszczanie mogą osobiście przyłączyć się do grona słuchaczy, zapoznać się z programem dydaktycznym oraz planowanymi zajęciami dodatkowymi. Podczas tej wyjątkowej formy prezentacji uniwersytetu prezentowane są także sylwetki wybranych słuchaczy, m.in. tych z najdłuższym stażem. Ciekawą tradycją Uniwersytetu Każdego Wieku jest również wręczenie na koniec każdego roku akademickiego wyjątkowego świadectwa jego ukończenia. Słuchacze, którzy uczęszczali na zajęcia minimum trzy lata, otrzymują tzw. dyplom licencjata, z kolei słuchacze z co najmniej pięcioletnim stażem

⁵¹ <https://www.wsb.pl/bydgoszcz/studia-i-szkolenia/uniwersytet-kazdego-wieku> (dostęp: 10.10.2019).

– tzw. dyplom magistra. Co ciekawe, wszystkim dotychczasowym „magistrantom”, którzy zdecydowali się dalej uczyć na zajęcia UKW przy WSB w Toruniu, symbolicznie zostają otwarte przewody doktorskie⁵².

Uniwersytet Każdego Wieku, obok pełnienia tradycyjnej roli edukacyjnej, znany jest również z bogatego programu wyjazdów turystycznych, wycieczek, wydarzeń integracyjnych, okolicznościowych, związanych ze wspólnym spędzaniem czasu wolnego, a w szczególności z zabawą. Od lat organizuje m.in. „Lato z Uniwersytetem”, jest to program krajowych i zagranicznych wyjazdów, które od początku istnienia organizowane są dla słuchaczy wspólnie z partnerskim biurem podróży „Gosia Travel”. Tylko w ostatnich latach słuchacze uczestniczyli w wycieczkach do Chorwacji, Serbii, Włoch, Niemiec, Szwajcarii czy na Węgry. Słuchacze UTW UKW regularnie organizują także spotkania integracyjne, m.in. kulig zimowy w Myślicinku, wieczorki taneczne, a nawet dyskoteki, karaoke i wspólne zabawy w licznych bydgoskich klubach i lokalach gastronomicznych, m.in. restauracjach: „Zatoka”, „Meastra”, „Pod Dębem”, „Leśna” oraz „Secesja”. Znaczna częstotliwość, jak i duże zainteresowanie tego typu wydarzeniami spowodowały, że w ramach UKW przy Wyższej Szkole Bankowej w Toruniu funkcjonuje nawet „Klub Balowicza”⁵³, a sami słuchacze nazywają swój uniwersytet „najbardziej rozrywkowym uniwerkiem dla ludzi młodych inaczej” w Bydgoszczy. Z bogato udokumentowaną aktywnością, zwłaszcza integracyjną i rozrykową, można zapoznać się na portalu społecznościowym Facebook⁵⁴.

Od 2019 r. Uniwersytet Każdego Wieku przy WSB w Toruniu, jako jedyna tego typu placówka w Bydgoszczy, nie pobiera od słuchaczy opłat za studia. Stało się to możliwe dzięki uzyskanemu w 2018 r. dofinansowaniu w wysokości niemal 800 tys. zł ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach konkursu POWER.03.01.00-IP.08-00-3MU/18 pt. „Trzecia Misja Uczelni” na potrzeby projektu „Uniwersytet Każdego Wieku w WSB w Toruniu – Program Aktywność 50+”. Dzięki środkom unijnym w latach 2019-2022 placówka planuje objąć swoim działaniem 200 osób powyżej 50 roku życia. Dla słuchaczy wykładów z takich dziedzin, jak zdrowie, finanse, prawo, kultura, sztuka czy podróże zaplanowano także szeroką ofertę zajęć dodatkowych, m.in. z języka angielskiego, zajęć

⁵² W. Częsz, pracownik Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu, korespondencja e-mailowa do autora z 24 października 2019 r.; D. Chudy, pracownik Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu, korespondencja e-mailowa do autora z 4 stycznia 2018 r.

⁵³ E. Iwanciw, *Senior biegnie na zajęcia: szkoły wyższe oblegane przez starsze pokolenie bydgoszczan*, „Gazeta Wyborcza Bydgoszcz” 2010, nr 15, s. 2.

⁵⁴ Oficjalne konto społecznościowe Uniwersytetu Każdego Wieku w Bydgoszczy, <https://www.facebook.com/UKW.WSB.Bydgoszcz> (dostęp: 10.10.2019).

komputerowych, ale też jogi, brydża, a nawet zajęć z samoobrony⁵⁵. Wcześniej, praktycznie niezmiennie od 2012 roku, opłata za rok akademicki wynosiła 200 zł i uprawniała do udziału we wszystkich wykładach, inne zajęcia warsztatowe, w tym komputerowe, językowe, były dodatkowo płatne.

Od 2010 r. w Bydgoszczy funkcjonuje także Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Uniwersytecie Technologiczno-Przyrodniczym (UTW przy UTP). Placówka powstała głównie z myślą o najstarszych mieszkańcach bydgoskiego Fordonu. Działania zapoczątkowano w czerwcu 2010 r. przy współpracy kilku fordońskich instytucji, w tym Fordońskiej Spółdzielni Mieszkaniowej, Rady Osiedla Nowy Fordon oraz Społecznego Komitetu Budowy Basenów w Fordonie. W sprawie powstania nowego uniwersytetu dla seniorów w Fordonie wymienione instytucje oraz Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy podpisały list intencyjny. Podkreślono w nim fakt, że w Fordonie z każdym rokiem przybywa osób w wieku senioralnym, a jednocześnie mają one bardzo ograniczoną ofertę spędzania czasu wolnego, jak również niewystarczający dostęp do szeroko rozumianej kultury. Ostatecznie zajęcia zainaugurowano 19 października 2010 r. wykładem prof. Małgorzaty Zalewskiej z wydziału Rolnictwa i Biotechnologii UTP w Bydgoszczy⁵⁶. Placówka początkowo planowała skupić się na profilu zbliżonym do działalności akademickiej Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego. Zamierzano postawić na umiejętności praktyczne, zwłaszcza lekcje komputerowe, dotyczące nowych technologii, ale też zajęcia przyrodnicze adresowane m.in. do działkowców. Z czasem oferta zajęć rozrosła się i urozmaiciła⁵⁷.

Ofertę Uniwersytetu Trzeciego Wieku przy UTP stanowią przede wszystkim tradycyjne wykłady organizowane dwa razy w miesiącu w aulach wykładowych UTW przy al. prof. Kaliskiego w Fordonie dla ponad 200 słuchaczy. Tematyka zajęć proponowanych seniorom jest stosunkowo różnicowana, dotyczy m.in. nauk przyrodniczych, historii, ekonomii, nowych technologii, sztuki, a także turystyki. Funkcję opiekuna naukowego UTW przy UTP w roku akademickim 2019/2020 sprawuje prorektor ds. organizacji i rozwoju dr hab. inż. Dariusz Pańka. Za wybór poszczególnych tematów zajęć, jak i zapraszanie wykładowców w większym stopniu odpowiada jednak kadencyjnie wybierana kilkuosobowa rada słuchaczy. W kadencji 2017-2021 w jej składzie znajdują się: Bogdan Biniecki, Janina Hejman, Andrzej Kałamaja, Katarzyna Lewandowska, Barbara Pietrykowska oraz Wojciech Przesławski. Od 2011 r. jej przewodniczącą jest nieprzerwanie Zofia Kałamaja, autorka regulaminu organizacyjnego UTW przy UTP, ale też organiza-

⁵⁵ <http://www.efs.pl/oferta,szkolenia,210> (dostęp: 10.10.2019).

⁵⁶ E. Rudzińska, *Rusza Uniwersytet Trzeciego Wieku przy UTP*, „BIK Bydgoski Informator Kulturalny” 2010, nr 10, s. 47.

⁵⁷ E. Iwanciw, *Indeksy dla seniorów*, „Gazeta Wyborcza” w Bydgoszczy 2010, s. 3.

tor licznych wyjazdów turystycznych oraz innych wydarzeń dla seniorów, w tym wernisaży i spotkań poetyckich. Z aktywnością placówki można zapoznać się na jej oficjalnej stronie internetowej pod adresem: www.utw.utp.edu.pl. Wszystkie artykuły zamieszczane na stronie piszą sami słuchacze. Przez lata ważną rolę w organizacji zajęć dla seniorów, jak i w innych kwestiach administracyjnych odgrywali także poszczególni koordynatorzy z ramienia UTP: obecnie (w roku 2018/2019) Ewa Adamowicz, a wcześniej m.in. Elżbieta Rucińska⁵⁸.

Uniwersytet Trzeciego Wieku przy UTP oferuje swoim słuchaczom oprócz tradycyjnych wykładów także szereg zajęć dodatkowych, związanych zwłaszcza z nauką języków obcych: angielskiego i niemieckiego na różnych poziomach zaawansowania, ale też bogaty program aktywności dodatkowych, w tym rekreacyjnych, kulturalnych, a także turystycznych. Dla słuchaczy dostępne są ponadto zajęcia sportowe, m.in. z zakresu gimnastyki usprawniającej, a także regularnie organizowane (od 2013 r.) spotkania brydżowe. Słuchacze UTW przy UTP w Bydgoszczy rozwijają swoje sprawności manualne, uczęszczając na zajęcia z orgiami, tj. sztuki składania papieru, prowadzone przez znanych w Bydgoszczy (także na innych Uniwersytetach Trzeciego Wieku) Danutę i Marka Chiberskich – instruktorów orgiami, reprezentujących Bydgoski Klub Origami „DRIZURU”⁵⁹.

Jednak najbardziej znaną grupą artystyczną, stanowiącą swego rodzaju wizytówkę Uniwersytetu Trzeciego Wieku przy UTP w Bydgoszczy, jest założony w 2012 r. Zespół „Taneczny Krąg”. Jest to grupa kilkunastu słuchaczek popularyzujących tzw. taniec w kręgu, jako formę tańca dla każdego, ale też ciekawy rodzaj aktywności ruchowej. Od początku aktywności grupa może pochwalić się licznymi występami podczas wielu bydgoskich wydarzeń artystycznych, w tym imprez adresowanych do bydgoskich seniorów, m.in. Przeglądów „Artystycznego Ruchu Seniorów”, senioralnych juwenaliów, corocznych „Przemarszów kapeluszkowych”, pikników organizacji pozarządowych i wielu innych. Grupę prowadzi Anna Kazimierczak – prezes Stowarzyszenia miłośników tańców w kręgu, tańców etnicznych oraz terapii tańcem AJDE JANO. „Taneczny Krąg” słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku przy UTP w Bydgoszczy jest grupą otwartą, każdy może do niej dołączyć.

Ofertę Uniwersytetów Trzeciego Wieku w Bydgoszczy uzupełniają ponadto dwie stosunkowo nietypowe placówki. Od 2014 r. pod nazwą „Agora Nestora” w strukturach Miejskiego Centrum Kultury w Bydgoszczy działa pierwszy w regionie i trzeci w kraju artystyczny Uniwersytet Trzeciego Wieku. Jego partnerem

⁵⁸ Relacja Zofii Kalamai, przewodniczącej Rady Słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku przy UTW w Bydgoszczy z 25 października 2019 r.

⁵⁹ Czasopismo bydgoskiego środowiska seniorów „Bądźmy aktywni”, dz. cyt., s. 6.

organizacyjnym jest Akademia Muzyczna im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy, a przewodniczącym rady programowo-naukowej prof. dr hab. Janusz Trempała. Placówka organizuje spotkania dwa razy w miesiącu. Pierwsze spotkanie ma charakter wykładowy i dyskusyjny, poświęcone jest zagadnieniom ogólnym – najczęściej z zakresu różnych dziedzin kultury, z kolei drugie ma wymiar bardziej praktyczny i warsztatowy. Podczas wykładów, co szczególnie podoba się słuchaczom, m.in. drobiazgowo omawiane jest działanie i zastosowanie poszczególnych instrumentów muzycznych. Znaczna część programu prezentowanego podczas wykładów, ze względu na specjalizację patrona uniwersytetu, dotyczy muzyki. W roku akademickim 2019/2020 zaplanowano m.in. wykłady pianistki i wokalistki dr hab. Kamili Kulakowskiej, dr. Michała Dwarzyńskiego – dyrygenta, a także wykład byłej solistki Teatru Wielkiego w Poznaniu dr hab. Urszuli Jankowskiej⁶⁰.

Funkcjonowanie UTW „Agora Nestora” umożliwi seniorom w Bydgoszczy dostęp do szeroko pojętej kultury, daje możliwość uczestnictwa w specjalnych (adresowanych do seniorów) koncertach łączonych z prelekcjami, spektaklach teatralnych z licznymi pokazami warsztatowymi. W programie UTW „Agora Nestora” znajdują się ponadto regularne lekcje z historii sztuki, gawędy historyczno-literackie (prowadzone przez Małgorzatę Jarościńską), zajęcia teatralne: „Teatr tańca 60+”, „Teatr improwizowany”, warsztaty radiowe oraz różnorodne zajęcia ruchowo-taneczne, w szczególności popularne „Flamenco 60+” oraz „Taniec w kręgu”⁶¹.

Jedną z najbardziej rozpoznawalnych i popularnych grup senioralnych, działających od 2015 r. w ramach UTW „Agora Nestora”, jest zwłaszcza zespół kabaretowo-teatralny „Galimatias”, który powstał pod kierownictwem Anny Jarościńskiej-Wilk w listopadzie 2012 r. (w latach 2012-2015 Zespół funkcjonował w ramach Kazimierzowskiego UTW w Bydgoszczy, a od 2019 r. występuje w auli klubu logistyk przy 1 Brygadzie Logistycznej Wojska Polskiego w Bydgoszczy). Zespół w latach 2012-2019 zaprezentował wiele spektakli teatralno-kabaretowych, niejednokrotnie występując przed dużą publicznością zarówno podczas wydarzeń instytucjonalnych, m.in. w licznych klubach seniora, domach dziennego pobytu, filiach lokalnych bibliotek, w Centrum Onkologii, w Hospicjum Sue Ryder, w auli Copernicanum UKW, na scenie MCK w Bydgoszczy, jak i podczas dużych plenerowych imprez organizowanych na Wyspie Młyńskiej w Bydgoszczy oraz w Ostromecku. Najbardziej znane spektakle zespołu

⁶⁰ Relacja Alfredy Piątek oraz Kordiana Kanieckiego, słuchaczy UTW Agora Nestora z 22 października 2019 r.

⁶¹ Relacja Hanny Paruckiej, koordynatora działań międzypokoleniowych Miejskiego Centrum Kultury w Bydgoszczy z 16 września 2017 r. oraz 20 października 2019 r.

„Galimatias” to „Wesołe jest życie staruszka” (2013 r.), „Jesień idzie przez życie” (2014 r.), „Jarzębina Czerwona” (2015 r.), „Bal Maskowy” (2016 r.) czy „Nasz kabaret kręci” (2018 r.). Obecnie zespół przygotowuje się do premiery nowego spektaklu „Potyczki Wenus z Marsem”⁶².

Przez lata ofertę UTW „Agora Nestora” uzupełniały także stosunkowo oryginalne i rzadko dostępne w pozostałych bydgoskich UTW formy spędzania czasu. Wśród nich warto wymienić założony w 2013 r. Dyskusyjny Klub Filmowy PLUS, tzw. DKF PLUS. Był to stosunkowo nowatorski, jak na tamte czasy, i wyjątkowy klub miłośników kina założony z myślą o starszych mieszkańcach Bydgoszczy. Do 2015 r. oferował on w budynku dawnego Kina „Orzeł” pokazy filmowe kina studyjnego, poprzedzone specjalnymi prelekcjami, które dla seniorów z Bydgoszczy były dostępne ze specjalną zniżką. Premierowym pokazem, wyemitowanym w październiku 2013 r., był film w reżyserii Davida Sievekinga pt. „Nie zapomnij mnie”⁶³.

Seniorzy z UTW „Agora Nestora” nagrywają również własne audycje radiowe w internetowym Radiu Kultura w Bydgoszczy. Materiał realizowany jest przez uczestniczki warsztatów radiowych prowadzonych w ramach „Agory Nestora” przez Joannę Stecką. Pierwszy radiowy materiał nagrany „przez seniorów i dla seniorów” został wyemitowany 20 grudnia 2015 r. i nosił tytuł „Człowiek nie wie, gdzie pasuje”, a prowadzącą inauguracyjną audycję była Pani Ewa Zbylicka. Od tego czasu ukazało się już kilkanaście kolejnych audycji poświęconych różnorodnej tematyce.

O licznych aktywnościach realizowanych w ramach UTW „Agora Nestora” można przeczytać w Internecie, zwłaszcza na adresowanym do seniorów specjalnym portalu facebookowym „Seniorzy w MCK”. W tak nowoczesnej formule od września 2013 r. rozwijany jest swego rodzaju miejski portal kulturalny adresowany przede wszystkim do seniorów w Bydgoszczy, często aktualizowany oraz bogaty w rozmaite informacje. Od momentu założenia zamieszczono w nim ponad kilkaset wpisów, z których znaczna część dotyczy aktywności realizowanych w ramach UTW „Agora Nestora”. Portal cieszy się stale rosnącą popularnością, zawiera stosunkowo liczne grono obserwatorów (ok. 400 osób)⁶⁴.

W największej dzielnicy mieszkalnej Bydgoszczy – w Fordonie, od 2012 r. przy Fundacji Wiatrak działa także najbardziej kameralny Uniwersytet Trzeciego Wieku w mieście. Zajęcia wykładowe – dla zaledwie ok. 30 osób – odbywają

⁶² Relacja Anny Jarocińskiej-Wilk, kierownik organizacyjnej Zespołu Kabaretowo-Teatralnego Galimatias z 27 września 2019 r.

⁶³ Relacja Hanny Paruckiej, koordynatora działań międzypokoleniowych Miejskiego Centrum Kultury w Bydgoszczy z 16 września 2017 r. oraz 20 października 2019 r.

⁶⁴ <https://www.facebook.com/badzmyaktywni/> (dostęp: 10.10.2019).

się raz w tygodniu w nowoczesnym Domu Jubileuszowym przy ulicy gen. Mikołaja Boltucia w Fordonie. Placówka w znacznym stopniu koncentruje się na organizowaniu czasu wolnego osobom starszym przez integrację oraz aktywizację międzypokoleniową (wiele zajęć dodatkowych odbywa się zarówno dla dzieci, młodzieży, jak i seniorów)⁶⁵. UTW Wiatrak jest organizatorem wielu imprez okolicznościowych, m.in. festynów, koncertów, spotkań z ciekawymi gośćmi, rozmaitych uroczystości oraz imprez (np. z okazji andrzejek), inauguracyj i zakończenia roku akademickiego, spotkań oplatkowych. Trzy razy w tygodniu dla seniorów organizowane są zajęcia ruchowe pn. „Gimnastyka 50+”, dostępne są także zajęcia taneczne (latino, zumba), lekcje języków obcych oraz bogata oferta sportowo-rekreacyjna (fitness, stretching) i marsze nordic walking⁶⁶.

Ostatnim z bydgoskich Uniwersytetów Trzeciego Wieku jest placówka edukacyjna dla seniorów funkcjonująca przy Wyższej Szkole Gospodarki w Bydgoszczy (UTW WSG w Bydgoszczy). Od 2011 r. przy tej niepublicznej uczelni dynamicznie rozwija się nawet największa w kraju Regionalna Sieć Uniwersytetów Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki (RSUTW) w Bydgoszczy. W 2018 r. w jej skład wchodziło w sumie aż 49 Uniwersytetów Trzeciego Wieku, w większości filii jednostki macierzystej UTW WSG w Bydgoszczy, ale też ośrodków partnerskich działających pod patronatem akademickim UTW Wyższej Szkoły Gospodarki. Biorąc pod uwagę lokalizację występujących placówek, aż 34 Uniwersytety Trzeciego Wieku działają na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, głównie w powiatach: bydgoskim (8 placówek), toruńskim i inowrocławskim (po 4 placówki) oraz nakielskim i chełmińskim (po 3 placówki). Kolejnych 15 UTW działa także w trzech innych województwach: pomorskim, warmińsko-mazurskim oraz wielkopolskim. Najwięcej placówek powstało w latach 2012-2015, w sumie 33 UTW, w tym 22 placówki w województwie kujawsko-pomorskim.

Regionalna Sieć Uniwersytetów Trzeciego Wieku WSG posiada swój własny statut, pod względem finansowym, organizacyjnym i logistycznym jest zarządzana przez Dyrektora Centrum Projektów Edukacyjnych WSG oraz Koordynatora RSUTW. W 2018 r. takie funkcje sprawowali odpowiednio Przemysław Ziółkowski oraz Karolina Osak. Z kolei pod względem naukowym i merytorycznym RSUTW od kilku lat nadzorowany jest przez dr. inż. Cezarego Kościelaka, prof. WSG. Łączna liczba słuchaczy RSUTW w 2018 r. przekraczała 3600 osób, najwięcej słuchaczy miały oddziały UTW przy WSG w Bydgoszczy (489) oraz jed-

⁶⁵ *Jesień nie musi oznaczać nudy! Można przecież tańczyć zumbę i ćwiczyć jogę*, „Express Bydgoski” 2016, nr 222, s. 7.

⁶⁶ D. Kiedrowska, pracownik Fundacji Wiatrak w Bydgoszczy, korespondencja e-mailowa do autora z 6 czerwca 2017 r.

nostki położone poza województwem kujawsko-pomorskim: w Działdowie, Pile oraz Złotowie (ponad 240 osób). W placówkach zlokalizowanych w analizowanym regionie liczba słuchaczy nie przekracza zwykle 60 osób. Do największych placówek w ramach RSUTW działających na terenie kujawsko-pomorskiego należą filie: w Chełmnie (152 osoby), w Cekcynie (107 osób) w Chełmży (66 osób w gminie i 44 w mieście), w Wąbrzeźnie (76 osób) oraz w Solcu Kujawskim⁶⁷.

Głównym celem działania RSUTW są organizowane, w porozumieniu z koordynatorami zamiejscowych filii UTW oraz słuchaczami, cykliczne wykłady (dwa razy w miesiącu), prelekcje popularnonaukowe i naukowe. Zajęcia odbywają się według wcześniej ustalonego harmonogramu, zwykle w ten sam dzień tygodnia o tej samej godzinie. Ich tematyka w znacznym stopniu wybierana jest przez samych seniorów na podstawie prowadzonych badań ankietowych, w których wskazywane są oczekiwane obszary wiedzy oraz proponowane tematy zajęć. Słuchacze mają także możliwość ocenienia wykładów, które już miały miejsce. Zainteresowania słuchaczy są bardzo rozległe, dotyczą m.in. tematów z zakresu zdrowia, urody, diety, historii, muzyki, sztuki, a nawet finansów i bankowości. RSUTW w celu ułatwienia słuchaczom dostępu do materiałów edukacyjnych opracował specjalną platformę edukacyjną pod nazwą ONTE, gdzie zamieszczone są poszczególne materiały z wykładów, prezentacje przekazane przez wykładowców, notatki oraz najważniejsze wiadomości z życia UTW⁶⁸. Uczelnia stosunkowo regularnie od 2012 r. wydaje także bogato ilustrowane czasopismo pn. „Kurier Seniora”, w którym zamieszczane są informacje oraz relacje z aktywności w poszczególnych filiach RSUTW, w tym m.in. zdjęcia z realizowanych działań, wycieczek oraz najciekawszych wydarzeń⁶⁹. Doświadczenia zdobyte w ramach działalności RSUTW zostały także wykorzystane w ramach wydane-go przez Wyższą Szkołę Gospodarki poradnika dla organizatorów uniwersytetów trzeciego wieku⁷⁰.

RSUTW na terenie województwa rozwinął także dla seniorów szeroki pakiet zajęć dodatkowych, organizowanych w kilku tzw. sekcjach tematycznych, m.in.: artystyczno-wokalne, informatycznej, fotograficznej, kulinarnej, mody i stylizacji, zdrowia i rehabilitacji oraz sportowej. Dużą popularnością w wielu filiach

⁶⁷ K. Osak, P. Ziółkowski, *Regionalna Sieć Uniwersytetów Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki 2007-2017*, Bydgoszcz 2017, s. 51-62.

⁶⁸ Relacja prof. Cezarego Kościelaka, dziekana Regionalnej Sieci Uniwersytetów Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki z 6 lutego 2018 r.

⁶⁹ Zob. „Kurier Seniora. Czasopismo Regionalnej Sieci Uniwersytetów Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki” 2017, nr 5.

⁷⁰ Zob. P. Ziółkowski, *Student+ poradnik dla organizatorów uniwersytetów trzeciego wieku*, Bydgoszcz 2013.

cieszą się zwłaszcza zajęcia ruchowe, w tym gra w bulę, zajęcia relaksacyjne z elementami jogi oraz wycieczki i wyjazdy turystyczne. W ramach RSUTW rozwija się także działalność wolontariacka oraz charytatywna. W Bydgoszczy słuchacze UTW mocno angażują się w funkcjonowanie pierwszej w mieście jadalni utworzonej na terenie kampusu akademickiego. Seniorzy dostarczają produkty żywnościowe, jak również sprawują opiekę nad tzw. karmnikiem dla osób potrzebujących, zamieszkałych głównie w okolicznych dzielnicach Bydgoszczy. W ramach aktywności wolontariackiej słuchacze RSUTW w przeszłości angażowali się także w liczne projekty charytatywne, m.in. w ogólnopolską akcję Fundacji Okulus z Bielsko-Białej pn. „Okuliści dla Afryki”, podczas której zebrano kilkaset par okularów, które zostały przekazane ubogim mieszkańcom Kamerunu, wspierali zbiórki przyborów szkolnych dla podopiecznych Caritas Diecezji Bydgoskiej oraz żywności dla zwierząt – podopiecznych Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Zwierząt „OTOZ” Animals.

Aktywność senioralna w ramach sieci regionalnych UTW przy WSG, dzięki współpracy z Akademicką Fundacją „Gaudeamus” w Bydgoszczy, jest wspierana finansowo przez różne instytucje grantodawcze szczebla lokalnego, regionalnego, a nawet krajowego. Wykorzystując pozyskane fundusze, w przeszłości zrealizowano kilka dużych projektów. W 2014 r. odbyły się np. warsztaty ekonomiczne dla seniorów pn. „Zarządzaj efektywnie swoim budżetem domowym”, które otrzymały wsparcie Narodowego Banku Polskiego. Ich celem było zwiększenie wiedzy seniorów na temat rynku usług finansowych oraz zdobycie umiejętności w zakresie podejmowania decyzji inwestycyjnych. Projekt realizowano w trzech placówkach: w Keyni, w Bydgoszczy oraz w Inowrocławiu. RSUTW dwukrotnie uzyskał także dofinansowanie z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W 2014 r. na projekt „Regionalna Sieć Uniwersytetów Trzeciego Wieku szansą rozwoju kulturalnego i artystycznego Seniorów”, który polegał na kształtowaniu wśród zaangażowanych słuchaczy wrażliwości artystycznej oraz podnoszeniu ich umiejętności w zakresie samodzielnego przygotowywania różnorodnych prac artystycznych. W ramach projektu organizowano m.in. warsztaty dotyczące tworzenia biżuterii, decoupage, filcowania, rysunku oraz batików. W działania projektowe zaangażowano łącznie ok. 180 osób z 15 filii RSUTW, w tym m.in. z Bydgoszczy, Brzozy, Chełmży, Dobrzeza, Gniewkowa, Inowrocławia, Koronowa, Osielska, Pakości i wielu innych miejscowości. Z kolei w 2015 r. z dofinansowaniem zorganizowano projekt „Festiwal Twórczości Uniwersytetów Trzeciego Wieku”, który miał charakter konkursu na najlepsze prezentacje artystyczne seniorów. Rywalizacja, która swój finał miała w Bydgoszczy, odbywała się w czterech kategoriach: taniec, śpiew, teatr oraz poezja⁷¹.

⁷¹ K. Osak, P. Ziółkowski, *Regionalna Sieć Uniwersytetów Trzeciego Wieku*, dz. cyt., s. 72-76.

Zaprezentowany zarys tworzonej od 1996 r. historii Uniwersytetów Trzeciego Wieku w Bydgoszczy wyraźnie dowodzi, że instytucje te stanowią coraz ważniejszy podmiot lokalnej polityki senioralnej. Placówki te wyróżniają się wśród innych miejskich instytucji stworzonych dla seniorów pod względem ilościowym, ale też pod względem znacznej liczby odbiorców i w szczególności szerokiego spektrum realizowanych inicjatyw. Bydgoskie UTW – poza realizacją swojego podstawowego celu, jakim jest kształcenie, poszerzanie wiedzy oraz podtrzymywanie sprawności intelektualnej seniorów – stają się kluczowym podmiotem odpowiedzialnym w stolicy województwa kujawsko-pomorskiego za organizację czasu wolnego populacji osób starszych, a często nawet liderem wielu działań podejmowanych na rzecz tej grupy ludności. Już teraz oferta Uniwersytetów Trzeciego Wieku w Bydgoszczy jest bardzo bogata i różnorodna, obejmuje praktycznie wszystkie możliwe formy spędzania czasu wolnego wynikające z zainteresowań osób starszych. Oprócz wykładów poświęconych niemal wszystkim dziedzinom wiedzy organizowane są liczne zajęcia dodatkowe: ruchowe, sportowe, rekreacyjne, kulturalne, informacyjne, a także warsztatowe i szkoleniowe (np. kursy komputerowe i wiele innych). Co ważne i coraz częściej podkreślane, studia w takich placówkach to dla bydgoszczan nie tylko możliwość kontynuowania nauki, lecz również okazja do spotkania z innymi ludźmi w podobnym wieku oraz zbliżonych zainteresowaniach. Uniwersytety integrują seniorów w ich własnym środowisku podczas wspólnych wycieczek, podróży zagranicznych, organizowanych spotkań i konferencji. UTW pozytywnie wpływają także na zmianę wizerunku osób starszych w społeczeństwie. Budowany jest bardziej pozytywny obraz starości – nie jako okresu życia charakteryzującego się dezaktywizacją, wyłączeniem z życia społecznego, lecz jako czas nabywania nowych szans rozwojowych. Zaangażowanie osób starszych w rozmaitych akcjach charytatywnych, społecznościowych, organizowaniu ciekawych wydarzeń sprawia, że proces integracji międzypokoleniowej staje się bardziej realny. Intensywnie rozwija się również aktywność kulturalna osób starszych, w której coraz częściej słuchacze UTW występują nie tylko w roli biernego odbiorcy i widza, ale jako twórcy – artyści. Dzięki współpracy z innymi instytucjami: szkołami wyższymi, samorządem regionalnym i lokalnym oraz instytucjami kultury, UTW stały się w Bydgoszczy jednym z głównych podmiotów kształtującym ofertę dla seniorów oraz aktywność osób starszych. Placówki te, dzięki pobieranym opłatom od słuchaczy, ale też pozyskiwanym funduszom zewnętrznym (dotacjom), są także w miarę niezależne finansowo. Zatem należy mieć nadzieję, że także w następnych latach trend rosnącej popularności tych placówek w Bydgoszczy oraz okolicznych gminach zostanie podtrzymany. Obecnie warto bowiem zauważyć, że taka forma

instytucjonalnego wsparcia w dalszym ciągu dotyczy tylko niewielkiej części (ok. 3 tys. osób) populacji osób starszych w Bydgoszczy. UTW ciągle pozostają więc instytucjami w pewnym sensie elitarnymi, popularnymi zwłaszcza wśród osób z wyższym wykształceniem.

For the better quality of life of seniors. Bydgoszcz University of the Third Age, 1996-2019

key words: seniors, University of the Third Age, Bydgoszcz

Summary:

The population of Poland ages at a fast pace. Rapid progress in this process is reported especially in the biggest cities of the region. In 1998-2018, participation of 60-and-older people in Bydgoszcz almost doubled, from 16.5 percent to about 29 percent. In the end of 2018, there were more than 101,000 people over 60 years of age, as well as nearly 20,000 people in the so-called “fourth age,” i.e. seniors aged 80 and older. The fast pace of population ageing is one of the biggest challenges for the growth of the city. Demographic changes contribute to an increasing role of various organizations – both public and nongovernment – involved in activities focused on older people. In the context of implementation of projects addressed to seniors, we need to mention in particular the Universities of the Third Age. These institutions, which initially were focused mainly on education of the elderly, nowadays more frequently play the role of multifunctional senior centers. The article describes the genesis and development, starting from the first U3A founded in 1996, followed by the profile of these specific senior institutions in Bydgoszcz. It also presents a wide range of their activities, highlighting the most interesting and original forms of undertakings. The Universities of the Third Age play an increasingly important role in shaping active lifestyle among seniors in Bydgoszcz; they have better organization and management, contributing to building a positive image of the elderly in our society.

Um bessere Lebensqualität der Senioren. Universitäten des Dritten Lebensalters in Bydgoszcz 1996-2019

Schlüsselworte: Die Senioren, Universitäten des Dritten Lebensalters, Bydgoszcz

Zusammenfassung:

Die Bevölkerung Polens wird dynamisch immer älter. Dieser Prozess kommt mit besonders großer Intensität in den größten Städten Polens vor. In den Jahren 1998-2018 kam es beinahe zur Verdoppelung des Anteils der Personen im Alter von 60 Jahren und mehr in Bydgoszcz: von 16,5 Prozent bis zu ungefähr 29 Prozent. Gegen Ende 2018 gab es schon über 101 Tausend Personen im Alter von mindestens 60 Jahren sowie fast 20 Tausend Personen in dem sog. „vierten Lebensalter“, d.h. mit 80 Jahren und mehr. Ein schnelles Tempo der Alterung der Gesellschaft ist für die Stadt eine der größten zeitgenössischen Entwicklungs-herausforderungen. Die demografischen Wandel tragen zu einem bedeutenden Anstieg der Bedeutung von verschiedenen Organisationen – sowohl von öffentlichen als auch von Nichtregierungsorganisationen bei. Sie ergreifen Maßnahmen den Personen im Seniorenalter gegenüber. Im Kontext der an Senioren gerichteten Unternehmungen zeichnen sich insbesondere Universitäten des Dritten Lebensalters aus. Diese Anstalten, die ursprünglich vor allem auf die Ausbildung der älteren Personen ausgerichtet waren, spielen immer häufiger die Rolle von multifunktionalen Seniorenzentren. In dem Artikel wurden der Werdegang, die Entwicklung, von der ersten Universität des Dritten Lebensalters im Jahr 1996, sowie eine Charakteristik dieser spezifischen Seniorenanstalten in Bydgoszcz geschildert. Darüber hinaus wurden ein breites Spektrum ihrer Aktivitäten sowie die interessantesten und einzigartigsten Formen der durchgeführten Unternehmungen vorgebracht. Die Universitäten des Dritten Lebensalters spielen eine immer wichtigere Rolle bei der Gestaltung des aktiven Lebensstils der älteren Personen in Bydgoszcz, werden immer besser organisiert und verwaltet, und leisten einen Beitrag zum Aufbau eines positiven Bildes der älteren Personen unter den sonstigen Vertretern der Gesellschaft.